International Rural Tourism and Development Journal
Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi
E-ISSN: 2602-4462, 1 (2): 35-41, 2017, www.nobel.gen.tr

Anıt Ağaçlar, Kırsal Turizm ve Koruma-Yararlanma Dengesi Üzerine Çelişkiler

Alaeddin BOBAT[1]
[1]Kocaeli Üniversitesi Arslanbey Yerleşkesi, 41285 Kartepe/Kocaeli

*Sorumlu Yazar: Alaeddin BOBAT
E-posta: bobatus@gmail.com

Geliş Tarihi: 10 Eylül 2017
Kabul Tarihi: 08 Aralık 2017

Özet

Anıt ağaçlar yaş, çap ve boy bakımından kendi türünün alışılmış ölçüleri üzerinde boyutlara sahip olan; ilginç kök, gövde ve dal biçimi nedeniyle izleyenlerin belleğinde kimi simgeler çağrıştıran; yöre halk danslarında, kültür ve tarihinde özel yeri bulunan, geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında iletişim sağlayabilecek uzunlukta doğal ömre sahip ağaçlardır. Gerek bakım ve onarımı gerekse koruma ve kontrolü özel önem/dikkat isteyen bu ağaçlar, günümüzde ne yazık ki, gerçek anlamda korunamamaktadır. Keşif, tescil ve koruması Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'na, bakım ve onarımı ise Anakent Belediyesi sınırları içinde Belediyelere verilen bu ağaçlar, tıpkı davul-tokmak ilişkisinde olduğu gibi, yasal açıdan farklı kurumlara bağlanarak bir çelişki yaratılmaktadır. Bu çelişki nedeniyle anıt ağaçlar bir anlamda korunamamakta ve koruma kültürü gelişmemiş toplumlarda bu başıbozukluk tüm doğa varlıkları için kendini göstermektedir.
Bu çalışmada, kırsal turizmde yeri ve önemi oldukça fazla olan anıt ağaçların gerek korunmasında gerekse yararlanmasında yaşanan yasal ve eylemsel çelişkiler ortaya konmaktadır.

Anahtar sözcükler : Anıt ağaçlar, koruma-kontrol dengesi, yasal çelişkiler ve yasal durum

Monumental Trees, Rural Tourism and Contradictions on Protection-Utilization Balance

Abstract

Monument trees have been divided into four groups : Historic monumental trees, Folk monumental trees, Mystical monumental trees, Dimensional Monumental trees. Monumental trees are trees with natural life that have been considered as a means which will provide cultural communication for the future as well as between past and present. Therefore, it is important to transfer the Monumental trees to the next generations that they should be recorded. It has been observed that they have great influences for economic and cultural life of society in the historical process, from ancient times until today. It has been concerned that since ancient times they have been considered as an indicator of fame, honor, ore, wealth and sublime and they have been the subject of mythology and epics; also they have been used on flags of some states in motifs, used as a symbol of reconciliation between states. Monumental trees are known as respected natural heritage due to their magnificent view for the people living in the area. Especially the case that they contribute to the place where they live in terms of rural tourism reveals their importance. These trees paid the special attention in terms of both maintenance/repair and protection/control could not be protected by legislation in real terms. In terms of exploration, registration and protection they hinge on Ministry of Environment and Urbanization. But they hinge on Metropolitan Municipalities in respect to maintenance and repair. And this legal status causes some contradictions. Therefore, monumental trees cannot be protected by legal establishments or institutions in the undeveloped societies.
This study aims to reveal the relations between rural tourism and monumental trees, and legal and operational contradictions in protection-utilization of monumental trees.

Keywords: Monumental trees, balance between protection and control, legislation, legal and operational contradictions

GIRIŞ

Uygarlık tarihi sürecinde oluşan binlerce yıllık kültür birikimi, günümüze kadar gelebilen kültür ve doğa varlıklarını korumak, yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak gibi üzerinde önemle durduğu değerleri oluşturmaktadır. Kültür ve doğa varlıklarının üzerinde tamamen uzlaşılmış tek bir tanımı ve bu değerlerin sınıflandırılmasını sağlayacak kesin ölçütler bulunmamaktadır. Buna karşın verilen önem arttıkça, bu varlıkların saldırı ve tahribe daha açık duruma gelmeleri günümüzde de sürmektedir.

Hızlı nüfus artışıyla birlikte çarpık kentleşme kentlerin dokusunu yok ettiği gibi, gelişen teknolojilerin bilinçsiz, denetimsiz ve gelişigüzel kullanımı sonucu ortaya çıkan kirlilik, insanların yaşam alanlarını daraltıp doğal varlıkları da tehdit etmeye başlamıştır. Bu olumsuzlukların doğada neden olduğu dönüşümü durdurmak amacıyla doğayı ve doğal varlıkları koruma düşüncesi son zamanlarda tüm dünyada hızla yayılmış [1] ve koruma/kullanma dengesi tartışmaya açılmıştır [2].

Türkiye, bulunduğu coğrafi konum ve tarihsel koşulları nedeniyle en eski uygarlıklara ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Dolayısıyla, yapılan pek çok çalışma, araştırma ve kazı ile kültür ve doğa varlıklarının açığa çıkartıldığı ve bu nedenle de tehlikeye açık ve etkin koruma önlemlerinin alınması gereken ülkemiz, Anayasanın 63. Maddesi ile devlete bu değerlerin korunması görevini yüklemiştir [3].

Süregelen araştırmalardan da anlaşılacağı üzere, taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının bir kısmı henüz ortaya çıkarılmamış ve kayıt altına alınmamıştır. Çalışma ve araştırmaları tamamlanıp kayıt altına alınmış varlıkların bozulmadan ya da yok olmadan korunması ve kayıt altına alınmamış varlıkların saptanması büyük ölçüde zaman, teknik ve ekonomik destek ile deneyimli/birikimli emek gerektirmektedir. Bütün bu çalışmaların kısa zamanda tamamlanması beklenemeyeceğinden, gerçekleşen hukuk dışı, bilinçli ya da bilinçsiz zarar verici eylemlere karşı yeterli önlem alınması, kurumlar arası işbirliği ve eşgüdümün sağlanması ülkemiz açısından daha büyük önem göstermektedir. Bu bağlamda, taşınır ve taşınmaz kültürel varlıkların gerek yasal gerekse eylemsel açıdan denetim ve önleme mekanizmalarının ciddi ve etkili biçimde uygulanması; yasa ve yönetmeliklere aykırı davranışlarda bulunanların gerekli cezai yaptırımlar ile caydırılması başta Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı olmak üzere tüm ilgili devlet kurum ve kuruluşlarına düşmektedir.

Bu çalışma kapsamında, genel olarak kültürel ve doğal varlıkların özel olarak ise tabiat varlığı olarak kabul edilen ve kırsal turizmde önemli yer tutan anıt ağaçların korunmasında karşılaşılan yasal ve eylemsel sorunlar üzerinde durulmakta; yaşanan çelişkiler ile alınabilecek önlemler tartışılmaktadır.

Taşınır ve Taşınmaz Varlık Olarak Anıt Ağaçlar

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu(KTVKK)'nda kültür varlıkları "**tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili veya sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar**" olarak tanımlanmakta, sonraki fıkralarda ise sayma yoluna gidilerek tanımın içeriği açıklanmaktadır [4].

Yasa koyucu kültür varlığı tanımını geniş bir kavram olarak betimlemiş ve koruma altına alınması gerekebilecek hiçbir ögenin yasa kapsamı dışında kalmaması yönünde bir istenç ortaya koymuştur. Bu tanım doğrultusunda kültür varlığının günümüze ait olan varlıkları da kapsayacak şekilde yorumlanabileceği ya da yorumlanması gerektiği açıktır. Çünkü tarihi devirler ifadesi günümüzü de kapsamaktadır.

Genel olarak eşyanın hukuki sınıflandırmasında temel alınan taşınır-taşınmaz ayrımı, kültür varlıklarının sınıflandırılmasında esas alınmıştır. Kültür varlığının bulunduğu ortamda korunma zorunluluğu bulunmayan, nakli mümkün bir hukuki statüde bulunması durumu **taşınır kültür varlığını**; bulunduğu yerde korunması gereken, nakli mümkün olmayan kültür varlığı ise **taşınmaz kültür varlığını** ifade etmektedir. Bu tanımlama farklılığının önemi, uygulamaya yönelik gereksinmeden kaynaklanmaktadır. Taşınır kültür varlıkları taşınmaz kültür varlıklarına oranla hem sayı hem nitelik olarak tehlikeye daha açık ve korunmaya daha muhtaç durumdadır.

Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları KTVKK'nın 3. bölümününa bendinde "**Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları**" olarak tanımlanmış; izleyen paragraflarda ise bu varlıklar "**her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidyen), kemik veya madeni her türlü aletler, çini, seramik, benzeri kab ve kacaklar, heykeller, figürinler, tabletler, kesici, koruyucu ve vurucu silahlar, putlar (ikon), cam eşyalar, süs eşyaları (hülliyat), yüzük taşları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar(diadem), deri, bez,papirus, parşümen veya maden üzerine yazılı veya tasvirli belgeler, tartı araçları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler, sanat değerine haiz gravür, yağlıboya veya suluboya tablolar, muhallefat(religue'ler), nişanlar, madalyalar, çini, toprak, cam, ağaç, kumaş ve benzeri taşınır eşyalar ve bunların parçaları**" biçiminde tek tek sayılmıştır. Bununla da yetinilmeyerek, "**Halkın sosyal heyetini yansıtan, insan yapısı araç ve gereçler dahil, bilim, din ve mihaniki sanatlarla ilgili etnografik nitelikteki kültür varlıkları; Osmanlı Padişahlarından Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat ve Vahidettin ve aynı çağdaki sikkeler, bu Kanuna göre tescile tabi olmaksızın yurt içinde alınıp satılabilirler"** tümceleri eklenmiştir**.**

Bu madde kararına girmeyen sikkeler bu Kanunun genel hükümlerine tabidir.

Tabiat varlıkları ise KTVKK'nun 3. maddesi 2. fıkrasında "**jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir**" biçiminde tanımlanmakta ve sayma yoluna gidilerek "tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren **ağaç ve ağaç toplulukları** ile benzerleri; **taşınmaz tabiat varlığı** örneklerindendir" denmektedir.

Adı geçen yasanın yayın tarihinde anıt ağaçların teknik ve bilimsel tanımları belirgin olmadığı için, bu ağaçların belirlenmesi amacıyla Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 28.6.1988 tarihinde özel bir toplantı düzenlenerek 10 No'lu Kurul Kararı alınmıştır. Bu karara göre anıt ağaçlar "**Doğal yapısı, ölçüleri ve diğer özellikleri bakımından anıtsal nitelik kazanmış bulunan ağaçlar**" biçimde tanımlanmış [5] ve;

a-Tarihi olaylarla bağlantısı bulunan yerli ve yabancı ağaç türlerinden her hangi birinin,

b-Güzellik açısından plastik değerde bir görünüme sahip olan veya doğal görünümünden esaslı şekilde sapma göstererek dikkat çekici biçimler (çatal, şamdan, kıvrık, yatay vb) kazanmış ağaçların,

c-Doğal yaşam tarzı bakımından benzerlerinden farklı gelişme nitelikleri gösteren ağaçların (aynı gövde ve kök üzerinde iki veya daha fazla türün bir arada yaşaması, garip kaynaşma ve birlikte yaşama örnekleri gibi)

d-Endemik ve nesli tükenmeye yüz tutmuş yerli ağaç türlerinden Porsuk (*Taxsus baccata*), Karaçamın endemik varyeteleri, Andız(*Arceuthos drupacea*), Finike Ardıcı (*Juniperus phonicea*) , Kasnak Meşesi (*Quercus vulcanica*), Şimşir (*Buxus sempervirens*), Huş (*Betula alba*, *Betula medvediewii*), Kazdağı Göknarı (*Abies equi-trojani*), Sığla (*Liquidambar orientalis*), Toros Göknarı alt türü (*Abies cilicica* subsp. isaurica), bazı Akçaağaç alt türleri ve benzeri ağaçların,

e-Kent dokusunu tamamlayan, kent imajına etkisi olan grup, dizi veya tek ağaçların 2863 sayılı Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kanununun 6. Maddesi uyarınca korunması gerekli anıt ağaç olarak tescil edilmelerine, bu ağaçlar ve koruma alanlarında yapılacak uygulamalar için ilgili koruma kurullarının karar alması gerektiğine,

f-Nesli tükenmekte olan Sığla ağaçlarının doğal alanlarının tespit edilerek, bu alanlara yeni Sığla ağaçları

dikmek suretiyle bu sahaların yeniden kazanılmasının Orman Genel Müdürlüğü'ne tavsiyesine karar verilmiştir.

Öte yandan; Türk Standartları Enstitüsü'nün Orman ve Orman Ürünleri İhtisas Grubu tarafından hazırlanan ve 11 Nisan 2006 tarihinde TSE Teknik Kurulu tarafından kabul edilen TS 13137 sayılı "**Anıt ağaçlar envanter, seçim kuralları ve işaretleme**" adlı standartta [6]; "**Geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında köprü kurabilecek uzunlukta doğal ömre sahip olan ağaçlardan yaş, gövde çapı, tepe çapı ve boy itibariyle kendi türünün alışılagelmiş ölçülerinin çok üzerindeki boyutlara ulaşan; ya da yöre tarihinde, mistik kültüründe ve folklorunda özel yeri bulunan ağaç**" tanımına yer verilmiştir.

Bu bağlamda hukuksal ve teknik olarak **Anıt Ağaçlar, taşınmaz tabiat varlığı olarak kabul edilmekte** ve yerinde korunması gerekmektedir.

Bilinen en eski uygarlık merkezlerinden sayılan Anadolu [7], tarihsel ve kültürel zenginlikleri yanı sıra, doğal anıtsal değerleri bakımındanda oldukça önemli bir potansiyele sahiptir.

Anadolu'nun değişik yörelerinde, gerek orman içi gerekse orman dışı alanlarda, yüzyıllardır yaşamlarını dirençle sürdüren, yaş, çap ve boy bakımından kendi türünün olağan sınırlarını aşmış, yaşadıkları yörenin tarihsel, folklorik veya mistik olgularıyla ilişkili ağaçlar, doğal mirasımızın en önemli unsurları arasında yer almaktadır [8-10].

Bu anıtsal nitelikli ağaçlardan bir bölümü literatüre girmiş olmakla birlikte, zor arazi koşulları nedeniyle işletilemeyen ormanlarda veya halk tarafından kutsallık atfedilerek korunan alanlarda henüz keşfedilmemiş ve envanter dışı kalmış çok sayıda ağaç bulunmaktadır[11].

Türkiye'nin bitki tür çeşitliliği bakımından oldukça zengin bir ülke olması [12], anıt ağaç varlığındaki tür zenginliğini de beraberinde getirmiştir. Başta Toros sediri (*Cedrus libani* A.Rich.), Karaçam (*Pinus nigra* Arnold), Bozardıç (*Juniperus excelsa* M. Bieb.), Porsuk (*Taxus baccata* L.), Saplı ve Ssapsız Meşe (*Quercus robur* L. ve *Quercus petraea* (Mattuschka) Liebl.), Doğu Çınarı (*Platanus orientalis* L.), Anadolu Kestanesi (*Castanea sativa* Mill.) olmak üzere pek çok türe ait anıt ağaçlar ülkemizin doğal zenginliğinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır [8,13].

Anıt Ağaçların Kırsal Turizmdeki Önemi

Gelişmiş ülkeler, bir taraftan aşırı hammadde tüketimi, diğer taraftan hızlı endüstrileşmenin neden olduğu hava kirliliği ve diğer çevre sorunları ile orman ekosistemlerinin yaşamlarını tehlike sınırına dayamışlardır. Bu temponun sürmesi durumunda yerkürede ortaya çıkacak olumsuz koşulların insan yaşamını tehdit edeceğinin fark edilmesi üzerine, son zamanlarda dünya gündemine "**Sürdürülebilir Kalkınma**" adıyla yeni bir kavram getirilmiştir. Bu kavramın temeli **"çevreden ve doğal kaynaklardan, onları tahrip etmeden yararlanma**" mantığına dayanmaktadır. Bu mantık; yeşil dokusu ve doğal yapısı henüz bozulmamış alanların, mevcut durumları ile korunarak gelecek kuşaklar için saklanmasını gerektirmektedir. Koruyarak yararlanma düşüncesinin turizmdeki uygulaması genelde kırsal turizm, özelde ise eko-turizm kavramı içinde şekillenmiştir.

Ünlü tatil yörelerine büyük gruplar halinde yapılan klasik turizm etkinliklerinin doğal ve kültürel kaynaklar üzerindeki olumsuz etkilerinin yıkıcı boyutlara ulaşması, bu kaynaklardan yararlanmayı sınırlar duruma gelmiştir. Bu durum, turizmcileri alternatif etkinlik arayışlarına itmiş ve turizmciler arasında "**koruyarak yararlanma**" düşüncesinin giderek ağırlık kazanmasına neden olmuştur. İşte, kırsal turizm olarak tanımlanan yeni anlayış, turizmcilerin gündemine bu zorlama ile girmiştir.

Değişik kaynaklarda **yeşil turizm**, **eko-turizm**, **doğa turizmi**, **yayla ve dağ turizmi** olarak da ifade edilen bu turizm biçimi, Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından "**Eğlenmeyi, doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik yarar sağlayan, bozulmamış doğal alanlara yapılan çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyaret**" biçiminde tanımlanmaktadır.

Bu tanımın içeriğinden de anlaşılacağı üzere kırsal turizm kavramı; klasik kitle turizminden farklı olarak, doğal çevre ve kültürün önemini kavrayıp onu korumayı ilke edinen az sayıdaki bilinçli kişilerin oluşturduğu küçük grupların yasal güvence ile koruma altına alınan özgün ve bozulmamış doğal alanlara yaptığı ziyaretleri kapsamaktadır. Bu turizmi diğerlerinden ayıran en belirgin özellik, katılımcıların doğaya ve otantik kültüre saygılı olması ve gezi programlarının sadece korunan alanları kapsamasıdır.

Türkiye, tarihsel çağlar içinde üzerinde çok sayıda devletin kurulup battığı bir coğrafi bölgede bulunmaktadır. Bir anlamda dünya uygarlığının beşiği olan bu topraklar, bunun bedelini doğal bitki örtüsünü ve ormanlarını kaybederek ödemiştir [14].

Ancak, özellikle Kuzey ve Güney Anadolu'nun sarp ve dağlık topografyası, içinde anıtsal nitelikte ağaçların da bulunduğu kimi alanların insan eli değmeden günümüze kadar gelebilmesine neden olmuştur. Genellikle 1800 metrenin üzerindeki üst orman bölgelerinde yer alan böyle alanlarda yaş, çap ve boy gibi fiziksel boyutlar itibariyle alışılmış ölçülerin çok çok üzerine çıkabilmiş devasa gövdeleri izlemek mümkündür [15].

Kırsal turizmin konusu olan nesneler, varlıkları yasa ile koruma altına alınmış doğal ve kültürel miras niteliğindeki canlı ve cansız doğa ve kültür anıtlarıdır. Doğanın su ve rüzgâr erozyonu ile binlerce yılda meydana getirdiği kanyonlar ve kaya figürleri gibi ilginç jeolojik oluşumlar, içeriğindeki demir, kükürt ve sülfat bileşikleri nedeniyle yeryüzüne çıktığında değişik renkli tortular bırakarak ilginç doğa görüntüleri sergileyen su kaynakları, olağanüstü fiziksel boyutları ve gövdelerindeki ur ve şişkinliklerden ötürü insan belleğinde çeşitli çağrışımlara neden olan ve hayranlık duygusu uyandıran anıtsal nitelikli ağaçlar, bu bağlamda akla gelen ilk nesnelerdir.

Kırsal turizm açısından önemli kaynak değeri olan bu doğa harikalarını; mağaralar, kanyonlar, obruk ve düdenler, çağlayanlar, travertenler, göl ve göletler, **subasar ormanlar(longozlar)**, lagünler, fiyortlar, sulak alan ekosistemleri, turbalıklar, **anıt ağaç** ve **orman parçaları** ile relikt (soyu tükenen) ve endemik(sadece o yörede bulunan) ağaç ve bitki türlerinin bulunduğu hassas ekosistemler biçimde sıralamak mümkündür[16,17].

Anıt ağaçlar bir coğrafyanın doğal ve kültürel mirası olmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Kuşaklar arasında birleştirici bir işlev gören bu varlıklar aynı zamanda botanik, tarih, gelenek, efsaneler açısından çok değerli bilgileri geleceğe aktarmaktadır. Anıtsal niteliğe sahip tek ağaç ve orman parçaları ulusal kültür, yöresel tarih ve folklorik açıdan büyük önem taşıdığı için, güncelliği her geçen gün artmaktadır. Bulunduğu yere ayrıcalık katan bu canlı miras, yeşili koruma tutkusunun ibadet düzeyine ulaştığı ve çevre koruma etkinliklerinin ön plana çıktığı günümüzde, trendi belirgin bir biçimde yükselen "**Kırsal Turizm**" olgusu için de önemli bir kaynak değerine sahiptir.

Nitekim; Kaliforniya'daki sekoyalar*(Sequoia sempervirens*) başta olmak üzere değişik ülkelerdeki ulusal parklarda bulunan anıtsal ağaçlar her yıl binlerce doğasever turistin gezi programlarının olmazsa olmaz ziyaret noktaları arasında yer almaktadır. 1989 yılında ABD'de bu parkları ziyaret eden turist sayısının 170 milyon civarında olduğu bildirilmektedir. Alternatif turizm etkinliklerinden birisi de bilimsel turizmdir. Katılımcıları, bilim adamı ve araştırmacılardan oluşan bu turizm biçimi, eğitim-öğretim ve bilimsel araştırma amaçları ile yapılmaktadır.

Anıt Ağaçların Korunmasında Yönetsel ve Eylemsel Yapı

Ülkemizde doğanın korunması konusunda yürürlüğe giren ilk girişimler 1937 yılında çıkarılan 3116 sayılı Orman Yasası ile gündeme gelmiş ve 1956 yılında kabul edilen 6831 sayılı Orman Yasası ile milli parkların ve içindeki dinlenme alanlarının oluşturulmasına ilişkin ilk adımlar atılmıştır. Bu yasanın 25. maddesinde Orman Genel Müdürlüğünün mevkii ve özelliği dolayısı ile uygun göreceği yerleri milli parklar, tabiat anıtları, tabiatı koruma sahaları ve orman mesire yerleri olarak ayırabileceğine ilişkin hükümlere yer verilmiştir [18].

Bu alanlardan tabiat anıtları sınıfına giren anıt ağaçlar; yaş, çap ve boy itibarı ile kendi türünün alışılagelmiş ölçülerinin çok üzerindeki boyutlara ulaşan, yöre tarihinde, kültür ve folklorunda özel bir yeri bulunan; geçmiş ile günümüz ve gelecek arasında bağ oluşturabilecek doğal ömre sahip ağaçlar olarak tanımlanmaktadırlar. Doğa tarihinin canlı tanıkları olarak yüzyıllar ötesinden günümüze ulaşma şansı bulabilmiş anıt ağaçlar, gelecek kuşaklarımızdan emanet aldığımız önemli doğal zenginliklerimizin başında gelmekte ve başlıca Tarihi, Folklorik, Mistik ve Boyutsal olmak üzere dört gruba ayrılmaktadırlar [10].

Hukukumuzda kültür varlıklarını koruyan temel yasa 1983 tarihinde yürürlüğegiren 2863 sayılı "**Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu**"dur. Kanun 1987 yılında 3386 sayılı Kanunla ve 2004 yılında 5226 sayılı Kanunla değişikliğe uğramıştır. Kanun, taşınmaz kültür varlıklarını (Yasanın 2. Bölümü) ve taşınır kültür varlıklarını (Yasanın 3. Bölümü) kapsamına almaktadır.

Yasanın 5. maddesi kültür varlıklarının devlet malı olma niteliğini düzenlemektedir. Bu madde uyarınca Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları devlet malı niteliğindedir. Ancak özel nitelikleri dolayısıyla ayrı statüye tabi tutulan vakıf malları bu maddenin kapsamına alınmamıştır. Söz konusu eşyaların devlet malı olması niteliğinin bir sonucu olarak Yasanın 4. maddesi, bulunan kültür varlıklarının yetkililere haber verilmesi zorunluluğunu getirmektedir.

Bu kanun aynı zamanda yukarıda tanımlanan taşınır kültür varlıklarının alım-satımı ve devrini, müzelere alınmasını ve kültür varlıklarının ticaretini, kültürvarlıklarını yurtdışına çıkarma yasağını ve kopya çıkarmayı düzenlemektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, bu yasanın uygulanmasından sorumlu ana yönetsel organdır. Yasa uyarınca, Bakanlık kimin zilyetliğinde olduğuna bakmaksızın, korunması gereken kültür ve tabiat varlıklarını korumak için gereken tedbirleri almakla, bu tedbirlerin uygulanmasını denetlemekle veya diğer idari organların, belediyelerin ve kaymakamlıkların denetlemesini sağlamakla yükümlüdür.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili sorumlu kurum olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı denetiminde aşağıdaki konulardan sorumludur:

i. Korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının arkeolojik araştırma ve kazılarla açığa çıkarılmasını, korunmasını, değerlendirilmesini ve tanıtılmasını sağlamak, tahribini ve kaçırılmasını önleyici tedbirleri almak,

ii. Gerekli görülen yerlerde müzeler, rölöve ve anıtlar müdürlükleri, restorasyon ve konservasyon laboratuvarları kurulmasını teklif etmek ve bunların idare ve ihtisas işlerini düzenlemek ve yürütmek, özel müzelerin kurulmasına rehberlik etmek, desteklemek ve belirli esaslar çerçevesinde bunları kontrol altında bulundurmak,

iii. Millî sınırlarımız dışında kalan, korunması gerekli, ata yadigârı taşınmaz kültür varlıklarını tespit etmek, karşılıklı kültürel anlaşmalar ve kültürel mübadele programları çerçevesinde bunların bakım ve onarımlarını sağlayıcı tedbirleri almak,

iv. Müzelerin geliştirilmesi, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bakımı ve restorasyonu konularında gerekli tedbirleri almak ve uygulamak,

v. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve koruma kurullarına verilen görevlerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla araştırma, inceleme, tespit, değerlendirmeve planlamaya yönelik hizmetleri yapmak veya yaptırmak,

vi. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve koruma kurulları kararlarının alınmasına ve uygulanmasına dair işlemlerin yürütülmesini ve koordinasyonunu sağlamak,

vii. Gerekli görülen yerlerde kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulları ile büro müdürlükleri kurulmasını Bakanlık makamına teklif etmek ve bunların idare ve ihtisas işlerini düzenlemek ve yürütmek,

viii. Her türlü imkân ve araçtan faydalanarak, koruma kültürünün geliştirilmesini sağlamak, (Ek ibare: 14/7/2004-5225/13 md.) kültür yatırımları ve girişimlerinin belgelendirme işlemlerini ilgili birimlerin koordinasyonunda yürütmek, bunların faaliyetlerini denetlemek, kültür varlıklarının tahsis, restorasyon, restitüsyonlarıyla ilgili ihale ve kontrollük işlerini yapmak veya yaptırmak,

ix. Bakanlık makamınca verilecek benzeri görevleri yapmak.

2863 sayılı Yasa ile yukarıda belirtilen bakanlık ve genel müdürlük dışında ayrıca üç idari organ daha kültür ve tabiat varlıklarını koruma ve değerlendirmede yetkili kılınmıştır:

i. TBMM Genel Sekreterliği (Milli Saraylar) TBMM tarafından yönetilen milli sarayları korumak ve değerlendirmekle görevlidir. Gerektiği durumlarda Kültürve Turizm Bakanlığı ile teknik işbirliği yapılır.

ii. Milli Savunma Bakanlığı, askeri bölgelerde, sınır bölgelerinde ve yasak bölgelerdeki kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesinden sorumludur. Uyulması gereken ilkeler Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Milli Savunma Bakanlığı arasında bir protokolle belirlenir.

iii. Vakıflar Genel Müdürlüğü, kendisine bağlı vakıflara ait kültür ve tabiat varlıklarının ve özel ve kamu mülkiyetinde olan cami, türbe, kervansaray, medrese, han, hamam, mescit, manastır, Mevlevi tekkeleri ve çeşme gibi varlıkların korunması ve değerlendirilmesinden sorumludur.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı da (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel

Müdürlüğü) kültür ve tabiat varlıklarının korunmasında birtakım yetkilere sahiptir.

Günümüzde anıt ağaçların belirlenmesi, tescili, bakımı ve korunması görevleri 29.06.2011 tarihinde yayınlanan 644 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (TVKGM) yapılanması içinde yer alan il müdürlükleri ve komisyonlar aracılığıyla yerine getirilmektedir. Bu kapsamdaki çalışmalar 23 Ağustos 2013 tarih ve 28744 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonları Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik ile yürütülmektedir. Ayrıca Türk Standartları Enstitüsünce hazırlanmış olan TS 13137 sayılı, Mart 2005 tarihli "**Anıt Ağaçlar-Envanter, Seçim Kuralları ve İşaretleme**" ve TS 13190 sayılı, Nisan 2006 tarihli"**Anıt Ağaçlar- Koruma ve Bakım Kuralları**" standartlarına uygun olarak yürütüldüğü belirtilmektedir [19].

Ancak, belediyeler ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının aldıkları tüm karar ve uygulamaya yönelik çalışmalarında kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunu temel ilke olarak benimsemeleri; doğrudan koruma sorumluluk ve görevi bulunan örgütlerin bu önemli sorumluluğu layıkıyla yerine getirmeleri büyük önem taşımaktadır. Özellikle imar plan ve uygulamaları sırasında görevli koruma kurulu kararlarının uygulanmasına dikkat edilmesi, ilgili mevzuatın ve plana konu alanın bu mevzuat açısından durumunun ayrıntılı ve özenle incelenerek, korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları açısından herhangi bir tehlike yaratmadan veya tahribata neden olmadan sorumlulukların yerine getirilmesi, korumanın gerçekleştirilmesi yönünden zorunlu nitelikte bulunmaktadır. Kaldı ki, 23/7/2004 Tarih ve 25531 sayılı RG'de yayımlanan 5216 sayılı **BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KANUNU** [20] 'nun "**Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev ve sorumlulukları**" Madde 7- Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları adı altındaki o. Maddesi"**Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak, bu amaçla bakım ve onarımını yapmak, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmek**" görevi verilmiştir.

Aynı yasanın İlçe (…) (1) belediyelerinin görev ve yetkileri ise; d) Birinci fıkrada belirtilen hizmetlerden; 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nda belediyelere verilen yetkileri kullanmak, otopark, spor, dinlenme ve eğlence yerleri ile parkları yapmak; yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak; mabetler ile sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının yapım, bakım ve onarımı ile kültür **ve tabiat varlıkları** ve tarihî dokuyu korumak; kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin geliştirilmesine ilişkin hizmetler yapmak şeklinde tanımlanmıştır.

Bu bağlamda, taşınır ve taşınmaz kültür ve özellikle tabiat varlıklarının gerek korunması gerekse bakım ve onarımının yapılması görevi belediyelere verilmektedir.

Tartışma

Türkiye'deki anıt ağaçların envanterinin eksik olduğu, tescil edilmediği, bunlarla ilgili gelişmelerin iyi izlenmediği, bakımlarının ve etkili bir korumanın yapılmadığı gerçeği ilgili tüm kesimler tarafından bilinmektedir. Bu vurdumduymazlık ya da boş vermişlik bir açıdan yasal düzenlemelerden diğer açıdan ise eksik ya da hatalı uygulamalardan kaynaklanmaktadır.

Yasal açıdan anıt ağaçların saptanması ve tescil edilmesi işlerinin bir kuruma, bakım-onarım ve koruma işlerinin ise diğer kurumlara verilmesi çift başlılık doğurmakta; bu ise işlerin planlanandan farklı olmasına yol açmaktadır.

Özellikle Büyükşehir sınırları içinde kalan ve sonradan gelişerek gerek yerleşim gerekse endüstri alanı olarak imara açılan yerlerde, anıt ağaçların korunması büyük sorun oluşturmakta ve hatta bu tür tabiat varlıklarını koruması gerekli kurumlar bile tersi uygulamalar ile bu varlıkların zarar görmesine ya da yok edilmesine çanak tutmaktadırlar.

Bunun en açık örneğini Kocaeli Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde kalan Çuhane Caddesi kenarlarında alle ağacı olarak işlev gören ve anıt ağaç olarak tescillenen Batı ve Doğu Çınarları (*Platanus orientalis* ve *Platanus occidentalis*) oluşturmaktadır. Endüstri bölgesi olarak imara açılan Çuhane Caddesinin hem doğu hem de batısı, son beş yılda istilaya uğramış ve sağlı sollu büyük tesisler inşa edilmiştir. 100 adet tescilli anıt ağacın bulduğu bölgede, şimdiye kadar yirmiye yakın anıt ağaç kimliği belirsiz kişi ya da kişilerce yok edilmiş ya da zarara uğratılmıştır. Üstelik 2863 sayılı KTVKK'nda cezai yaptırım olmasına ve üç-dört kez şikâyet edilmesine karşın, suç işleyen ya da işleyenler belirlenemediği için herhangi bir cezai işlem de uygulanamamıştır.

Anıt ağaçlarla ilgili mevzuatın olması; anıt ağaçların yasal olarak koruma altında olması ve bu konudan sorumlu kurumların varlığı; halkın inanç, kültür ve tarih boyutu ile anıt ağaçları sahiplenmesi; son yıllarda koruma ve çevre bilincinin artması; anıt ağaçlarla ilgili çalışmalar yapan uzmanların ve sivil toplum kuruluşlarının bulunması; Anadolu'da yaşlı ve doğal ormanlar ile anıtsal nitelikte ağaçların çok sayıda olması; anıt ağaçlar ile ilgili kitap, kitapçık, makale vb. yayınların yapılması; anıt ağaçlara medyada yer verilmesi, anıt ağaçların sanata yansıması gibi olumlu durumlar anıt ağaçların korunmasında ön plana çıkan güçlü yanları oluşturmaktadır[21].

Ancak, resmi kurumların uygulama eksiklikleri ve tescil, bakım, koruma konularında uygun deneyime sahip olmaması (organizasyon eksikliği, araç gereç donanımı yetersizliği); yetkili kurumlar arasında yetki karmaşası; kapasite eksikliği (konuyla ilgili uzman azlığı; bakım, izleme, tescil konularında resmi kurumlarda teknik eleman eksikliği); tescil sürecinin sorumlu kurum çalışanları ve halk tarafından bilinmemesi; tescil sürecinin zor olması ve uzun sürmesi; anıt ağaç tanımı ve TSE standartlarının yetersiz olması; "**anıt ağaç**" kavramının tek ağaç olarak düşünülmesi; doğadaki anıt ağaç birey ve topluluklarının etkin korunamaması; anıt ağaçlar ulusal envanterinin tamamlanmamış olması ve Türkiye'nin bazı bölgeleri için çalışma yapılmamış olması; anıt ağaçlarla ilgili hukuksal çerçevenin net olmaması; bakım ve izlemenin yetersiz olması, halk tarafından bilinçsiz bakım uygulamalarının yapılması; kamu kurumlarının konuyla ilgili yeterli bilgiye ve bilince sahip olmaması; özellikle orman dışı ve özel mülkiyetlerdeki alanlarda bulunan anıt ağaçların sahipsiz olması ve kırsal nüfusun azalması nedeniyle kırsaldaki ağaçların korumasız kalması; anıt ağaç konusuna tarihi ve sosyo-kültürel açıdan bakılmasını sağlayacak akademik çalışmaların yapılmamış olması; halkın bir kısmında anıt ağaç ile ilgili tarih, halk kültürü ve inanç boyutunda bilinç eksikliği; kamu kuruluşlarının ve halkın anıt ağaçları algılamalarının farklı olması; anıt ağaçların işlevlerinin ve öneminin yeteri kadar bilinmemesi ve önem verilmemesi; anıt ağaçlar konusunda veri-tabanı ve

arşivlemenin yetersizliği ve dağınık olması; anıt ağaçlarla ilgilenen gönüllü kuruluş sayısının az olması; anıt ağaçlara ekolojik bir anlayışla yaklaşılmamış olması; planlama yetersizliği ve uzun dönemli politikaların belirlenmemiş olması; anıt ağaçların maden, turizm, karayolu, imar yasalarında ve uygulamalarında dikkate alınmaması, anıt ağaçlar ilgili tabela, yönlendirme levhası ve basılı materyalin eksikliği veyetersizliği; yereldeki kamu kuruluşlarının ve gönüllü kuruluşların sürece katılmalarının öngörülmemiş olması; özel mülklerde bulunan anıt ağaçlarla ilgili hukuksal düzenlemelerin eksikliği; ÇED yönetmeliğinde ve dolayısıyla hazırlanan ÇED raporlarında anıt ağaçların dikkate alınmaması gibi eksik ya da hatalı durumlar ise anıt ağaçların gerek korunmasında gerekse bakım ve onarım işlerinde zayıf yanları oluşturmaktadır.

Halkın konuya artan ilgisi; turizm (kırsal ve sürdürülebilir turizm) ve tanıtım fırsatları; dünya örneklerini değerlendirme ve uygulama olanakları; uluslararası ağlara üyelik olasılığı; anıt ağaçlarla ilgili çalışma yapma fırsatları; anıt ağaçların genetik güvence olarak düşünülmesi; dendro-kronoloji ve dendro-klimatoloji bilimlerinin ilerlemesi; Türkiye'de konuyla ilgili yayın ve sivil inisiyatif girişimlerinin artması ise değerlendirilmesi ve üzerinde durulması gerekli fırsatlar olarak ortada durmaktadır[18].

Anıt ağaçların ömürlerini tamamlayıp yok olması; ülkemizdeki doğa tahribatları; ekonomik kalkınma ve yatırımlar (ekonomik kaygıların ağaç ve insan arasındaçatışma yaratması, kamu yararı hiyerarşisinde ağaç ve ormanın öneminiyitirmesi); iklim değişikliği; anıt ağaçların turistik hedef gösterilmesi (ziyaretçilerin iyi bilgilendirilmemesi); gönüllü kuruluşların karar verme süreçlerinden uzak tutulması ve etkin olamamaları; definecilik gibi durumlar anıt ağaçların korunmasında tehdit olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Yasal ve eylemsel anlamdaki çelişkiler anıt ağaçların gerek saptama, tescil ve korunmasında gerekse bakım ve onarımı ile sürdürülebilir olarak yaşatılmasında büyük sorunlara neden olmaktadır. Bu bağlamda işe anıt ağaçların tanımından başlamak gerekir. Anıt ağaç tanımının güncellenmesi ve tanımın sınırlayıcı değil, kapsayıcı olmasına dikkat edilmesi belki bu sorunları azaltmanın başlangıcı olacaktır. Ayrıca, standartlarda ağaçların ekolojik ve biyolojik özelliklerinin de değerlendirilmesi; tepe çapı, gövde çevresi, boyu gibi özelliklerin bölgelere ve konuma göre ayrı ayrı dikkate alınması ve her yer için aynı olmaması tanımdan sonra ilk ele alınması gereken işler listesinde yer almalıdır. Ağaç önem düzeyi formülünün daha fazla araştırma yaparak yeniden değerlendirilmesi; aday anıt ağaçların (istikbal ağacı, korumaya değer ağaç, kentsel anıt ağaç) dikkate alınması; anıt ağaç topluluklarının tüm unsurları koruyabilecek şekilde bulundukları alanla birlikte tescillenmesi; anıt ağaçlar tanımı ve uygulamalarının ilgili diğer mevzuata aktarılması, anıt ağacın kamu yararı hiyerarşisindeki yerinin iyileştirilmesi; tanımın yenilenmesi ardından mevcut tescillerin buna göre yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Anıt ağacın tek başına değil bulunduğu alan ile tescil edilmesi ve ağaçların kültürel varlık ve etrafındaki doğal çevre ile birlikte korunmasının sağlanması bu bakımdan ele alınması gereken bir başka konudur. Yaşlı ağaç topluluklarının bir bütün olarak korunması için tanım ve statü geliştirilmesi, anıt ağaç topluluğu ve anıt ağaç ormanı (meşcere) olarak da tescilin mümkün kılınması, anıt ağaçların tabiat anıtı olarak ilan edilmesi durumunda tek ağaç olarak değil çevresi ile korumaya alınması ve yönetiminin oluşturulması hem tescil hem de koruma bağlamında fayda sağlayacaktır.

"**Anıt ağaçlar dostu kentler**" kavramının geliştirilmesi ve özendirilmesi, sivil toplum kuruluşları tarafından uygulanabilecek "**sivil anıt ağaç**" statüsünün geliştirilmesi ve uygulanması, mevcut anıt ağaçların etkin tanıtımının yapılması(kitapçık, broşür, internet sitesi gibi),anıt ağaç tabelalarının ulusal standartlarının gerçekçihale getirilmesi ve her ağaç için tabela dikilmesi, tanıtım tabelalarında ağaca ait öykünün anlatılması, anıt ağaçların yürüyüş ya da tur güzergah veharitalarında yer alması, bölgedeki kurumların bu konuda düzenli olarak bilgilendirilmesi, anıt ağaçların neden önemli olduğunun kamuoyuna çeşitli etkinliklerle anlatılması, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler işbirliğinde"**Anıt Ağaçlar Sempozyumu**" düzenlenmesi hem bilinç yaratılması hem de dikkatlerin çekilmesi açılarından önemli görülmektedir.

Orman İşletme Müdürlükleri, Belediyeler, Muhtarlıklar ve STK'ların çalışma bölgelerinde anıtsal nitelik taşıyan ağaçları raporlaması ve bu konuda teşvik edilmeleri anıt ağaların eylemsel anlamda korunmasına katkı sağlayacaktır.

Anıt ağaçlar gönüllü ağının oluşturulması ve etkin olarak koruma ve bakım çalışmalarının sağlanması, bakımla ilgili teknik ekiplerin yetiştirilmesi (özellikle meslek içi eğitimler), anıt ağaç bakım kılavuzunun hazırlanması, tescil edilmiş ağaçlar için izleme formlarının hazırlanması, bakım sürecinin sürdürülebilir hale getirilmesi, kurumlar arasında uzmanlıkların paylaşılması sosyal ve teknik açıdan ele alınması gereken konular arasında yer almaktadır.

İlgili kurum ve kuruluşların görev tanımlarının net yapılması, kurumlar için konu özelinde eğitimler düzenlenmesi, komisyonların yeniden tanımlanması (komisyonlarda demokratik kitle örgütlerinin temsilcilerinin de olmasının sağlanması, meslek alanlarının genişletilmesi), kurumların araç gereç donanımlarının yeterli hale getirilmesi, ulusal anıt ağaçlar strateji ve eylem planının hazırlanması, anıt ağaçlarla ilgili konuların yerel yönetimlerin görev tanımları içinde yer alması (Yerel yönetimlerve muhtarlıkların tespit, tescil, bakım ve envanter süreçlerine dahil olması, büyükşehirlerde mülkiyet durumlarına göre belediyelerin her boyutundan sorumlu olması), tescilden sorumlu kurumun etkili bir kurum olması(bağımsız bir yapıya sahip kurum veya şube) veya belediye sınırları içinde ilgili işlemlerin belediye tarafından yapılması ve tüm sürecin net olarak belirlenmesi, orman içindeki anıt ağaçlarla ilgili orman personelinin bilgilendirilmesi ve gerekiyorsa tescil ve koruma için mevzuat değişikliğinin yapılması, anıt ağaçların etkin korunması, süreçte katılımcı yaklaşımının ön planda tutulması kaydıyla gönüllü kuruluşların yetkin ve hak sahibi olmasının sağlanması, karar verme mekanizmasının tek kişinin yetkisine bırakılmaması, kurulların yapısı ve karar mekanizmasının yeniden düzenlenmesi, kurulun çok disiplinli(multi-disipliner) olması, orman mühendisi, peyzaj mimarı, botanik uzmanı, coğrafyacı, halk bilim uzmanı vb. gibi uzmanların bulunması yönetsel açıdan anıt ağaçların korunmasında etkili olacaktır.

Kaynaklar

[1] Palabaş, S., Uzun, A., Terzioğlu, S., Anşin, R. 2005. Trabzon İlinin Korunan Doğal Alanları ve Bitkisel Tür Zenginliği. Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, Poster Bildiriler Kitabı, 63-65.

[2] Çelik, A.,Bobat, A. 2007. Kocaeli SEKA Kent Parkının Alan Kullanımı ve Peyzajının İrdelenmesi, Kırsal

Çevre Yıllığı, 65-80.

[3] Sevük, E. 2012. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Kapsamında Taşınır Kültür Varlıklarının Korunması, Uzmanlık Tezi, TC. Kültür veTurizm Bakanlığı, Ankara.

[4] RG, 1983. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 23.07.1983 tarih ve 18113 sayılı RG

[5] Yaltırık, F.1994. Tarihi ve Anıtsal Nitelikte Ağaçve Ormanlarımız, SandozDergisi 4, .11-18,İstanbul.

[6] TS 2005.13137 Sayılı Anıt Ağaçlar Envanter Seçim Kuralları ve İşaretleme Standardı, Ankara.

[7] Akurgal, E 1997. Anadolu Kültür Tarihi, Tübitak Popüler Bilim Kitapları 67, Ankara

[8] Asan, Ü.1987. Türkiye ormanlarında saptanabilen anıt nitelikli ağaçların dünyadaki benzerleriyle karşılaştırılması, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Der, Seri A 37, 2, 46-68.

[9] Aslanboğa, Y.,Hepcan,Ş. 1995. Anıt ağaçlar. Bilim ve Teknik 333, 68-71.

[10] Genç, M., Güner, Ş.T. 2003. Anıt Ağaçların Önemi Göller Bölgesi'nin Anıt Ağaçları, Isparta Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü Yayını, Isparta

[11]Çağlar, Y. 2015. "Anıtsal Ağaçlar " yönetimi üzerine düşünceler, http://www.yew2015. duzce.edu.tr/4550-sayfa-documents, Erişim : 18.04.2017.

[12] Yaltırık, F., Efe, A. 1989. Otsu Bitkiler Sistematiği,İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3568, FBE Yayın

No: 3, İstanbul.

[13] Başlar, S., Doğan, Y., Çelik, A., Öztürk, M. 1998. Some Living Monuments of Anatolia. In: Ashurmetov O, Khassanov F, Salieva Y (eds), Vth Plant Life of Southwest and Central Asia Symposium, 21-28 June 1998, Tashkent, Uzbekistan, 713-724.

[14] Asan, Ü. 1991. Doğal ve Kültürel Miraslarımızdan Anıt Ağaç ve Ormanlarımız, Yeşile Çerçeve 6, 22-24.

[15] Asan, Ü. 1993. Mistik ve Folklorik Yönüyle Anıt Ağaçlarımız. Yeşile Çerçeve 23, 13-15.

[16]İBB (İstanbul Büyükşehir Belediyesi), 2014. İstanbul'un Doğal Mirası-Anıt Ağaçlar, Anadolu Yakası, İhlas Gazetecilik AŞ., İstanbul.

[17]İBB, 2014. İstanbul'un Doğal Mirası-Anıt Ağaçlar, Avrupa Yakası, İhlas Gazetecilik AŞ., İstanbul.

[18] RG, 2004. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 23.07.2004 tarih ve 25531 Sayılı RG

[19] Demirtaş, A., 2015, Türkiye'de Anıt Ağaçların Belirlenmesi, Tescili, Bakımı ve Korunması Sürecinin İrdelenmesi, 1. Uluslararası Porsuk Çalıştayı, 29 Eylül - 4 Ekim2015, Düzce.

[20] Çolak, N.İ. 2009. Kültür ve Tabiat Varlıklarının Devlet Malı Niteliği ve Sonuçları, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilgiler Aylık İnternet Dergisi, Şubat 2009, Sayı 84.

[21] KIRÇEV, 2016. Anıt Ağaçlar Yönetiminin İyileştirilmesi Çalıştayları Sonuç Raporu, http://www.kirsalcevre.org.tr/KC/KClibrary/eCopy/turnjs/AACSR/index.php, Erişim : 11.04.2017